

munkaiskolává, hanem minden tevékenységi szférájának munka-jellege: a célkitűzés és a célmegvalósítás egysége, de az iskolai értéket teremtő munka – és az értékekkel való gazdálkodás – nélkül sohasem válhat szocialista munkaiskolává, igazi emberi közösséggé.” (40. old.)

Papp János éppen úgy, mint a kötet III. részének szinte valamennyi szerzője, a szocialista pedagógia és Makarenko elméleti, gyakorlati elveinek az oktató-nevelőmunka mindennapjaiban történő érvényesítését, illetve érvényesülési lehetőségeit kíséri nyomon a legkülönbözőbb szintereken, a tanítóképző főiskolákon (*Jurcsák Lászlóné*), a társadalmi környezetben (*Sári Gusztáv*), a főiskolai tanárképzésben (*Nagy Andor*), az orosz nyelv oktatásában (*Nádudvári Imréné*) és a pedagógusok továbbképzésében (*Debreczeni Ferenc*). Ezek a tanulmányok a témaválasztásból következően, természetesen helyzetértékelést is végeznek, s meg kell jegyezni, hogy helyzetértékelésük általában optimista, s így több ponton ellentmond Loránd Ferenc kritikusabb elemzéseinek, de ez az ellentmondás nem mindenütt tűnik eléggé megalapozottnak.

Összegzésül megállapítható, hogy a Debreceni Akadémiai Bizottság Neveléstudományi Munkabizottsága és a Pécsi Akadémiai Bizottság Pedagógiai Szakcsoportja által közreadott, széles körű szerzői گردát mozgósító tanulmánykötet anyaga szoros kapcsolatban áll napjaink legegységbb közoktatási-köznevelési kérdéseivel, s probléma- és fejlesztéscentrikus szemléletmódja önmagában is hozzájárul ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához.

Bábosik István

UNGÁRNÉ KOMOLY JUDIT: A TANÍTÓ SZEMÉLYISÉGÉNEK PEDAGÓGIAI-PSZICHOLÓGIAI VIZSGÁLATA

Budapest 1978. Akadémiai Kiadó. 182 oldal

Ungárné Komoly Judit a problémakör előzményeinek áttekintése után megismertet a nevelői személyiség pedagógiai-pszichológiai vizsgálatának módszereivel és alkalmazásával.

Az állami oktatás továbbfejlesztésével kapcsolatos MSZMP Központi Bizottságának 1972. évi határozata előtérbe helyezte az iskola tartalmi korszerűsítését, s ezzel együtt törvényszerűen kiemelkedő hangsúlyt kapott a pedagógus munkája, alkalmasságának kérdése. E témakör tudományos igényű megközelítése felgyorsította a pedagógus hivatásra való felkészítés valamennyi területét. A pedagógus személyiségkutatás a pedagógiai pszichológia területén belül azért is primér jelentőségű, mert ennek a tudománynak kell kimunkálnia a szocialista tanár–diák viszony pszichológiai törvényszerűségeit.

A szerző szakavatott kézzel nyúl a téma feldolgozásához, és már 1968-ban „A tanítói személyiség vizsgálatának módszerei és néhány eredménye” (Pszichológiai Tanulmány 11. 241–247. old.), 1969-ben „Néhány gondolat tanárjelöltek konfliktusos nevelési szituációk megoldása közben megnyilvánult személyiségjegyeiről” (Pszichológiai Szemle 3–4, 354–359. old.), 1970-ben „Néhány gondolat a tanítói jellemformálódásáról” (Budapesti Tanítóképző Intézet Jubileumi Évkönyve 131–135. old.) és 1971-ben „Pedagógiai alkalmassági vizsgálatok a Budapesti Tanítóképző Intézetben” (Pszichológiai Tanulmány 13. 227–232. old.), majd 1978-ban önálló kötetként megjelenteti tapasztalatainak gyűjteményét kitekintve és gondosan értékelve az e témában megjelent külföldi és belföldi szakirodalmat.

Könyvében felfedi a pedagógiai tevékenység törvényszerűségeit, ennek hatásait a tanulóra, és visszahatását a pedagógusra. Abból indul ki, milyen a pedagógus a reális, „mindennapos pedagógus-tanuló interakcióban”, hogyan nevel, hogyan hat tanítványaira. Az „oktató” pedagógus nevelői tevékenységét hangsúlyozza.

Munkájának célját abban látja, hogy a tanítói hatékonyság emelése érdekében *olyan módszert alakítson ki, amellyel a pedagógus nevelő munkája egy konkrét osztály vonatkozásában a tanulókra gyakorolt hatás tükrében vizsgálható.*

Fontosnak tartja a pedagógus nevelési stílusának indirekt módon történő vizsgálatát is. A kisiskolás korú tanulócsoporthal történő vizsgálat – bár ennek értékelése is indirekt módon lehetséges – tükröt ad a pedagógusnak, amelyben felismeri saját nevelési stílusát, megmutatja, hogy milyennek látják őt tanulóit, segít eligazodni a pedagógus–tanuló interakciók lényegi jellemzőiben, és a nevelési

stílustípusokra enged következtetni, de nem utolsó sorban rögzítheti a pedagógiai munka hatékonyságát is.

Az indirekt kikérdezés nem a tanulók vagy a tanító véleményét, hanem viselkedésének a tantermi konfliktusok megoldásában megnyilvánuló sajátosságait vizsgálta.

A munkát három: leíró, determinációs és prognosztikus szinten végezte. Ennek célja, hogy a vizsgált személy dominatív vagy integratív nevelőnek tekinthető-e.

Második szinten a vizsgált tanítók nevelési stílusát konfliktusos nevelési helyzetek projiciált tanítói megoldásával vizsgálta, a tanítót jól ismerő tanulócsoporthoz. Ezen eredményeket egybevetette a pedagógus hatóképességének vizsgálatával.

A harmadik – prognosztikus – szintű vizsgálata megkísérelte a gyakorló pedagógusok személyiségének áttekintése során talált összefüggéseket a pedagógiai alkalmasság vizsgálatánál is érvényesíteni. Itt figyelembe vette, hogy a tanító alkalmasságában vagy alkalmatlanságában nagyon nagy szerepet játszanak a tanuló–tanár interakcióból eredő problémák. Ezért olyan módszert dolgozott ki, amely a tanítói pályára jelentkezők kisiskolás-tanító interakcióban megnyilvánuló személyiségjegyeit dolgozza fel. Feltételezi, hogy az ilyen pedagógiai képességei szerint válogatott populáció jobban megfelel képzési követelményeinknek, mint a válogatlan.

A szerző a pedagógus személyiségével foglalkozó kutatás főbb irányait csoportosítja. Sorra veszi a személyiséglektani, a neveléslektani, a fejlődéslektani, a munkalélektani, a szociálpszichológiai szemléletmód aspektusait, és önálló aspektusként „*a főiskolai aspektus*” is körülírja, amely elsősorban a pedagógiai képességek kialakításának és fejleszthetőségének problémáit vizsgálja. A különféle nézőpontok felvetésével érzékeltetni kívánja a pedagógus kutatás lehetőségeinek rendkívül széles skáláját, de csak néhány lényeges aspektust vizsgál meg konkrétan. Sürgeti a pedagógus személyiség pszichológiájának továbbfejlesztési ütemét, ugyanis a nevelőiskola „nevelő pedagógust” igényel.

A szerző áttekinti a pedagógus kutatás irodalmát, de ebben a pedagógiai pszichológiai egyéb területekhez viszonyítottan nem túl gazdag anyagban a következő kutatási területeket sorolja fel:

- A pedagógus munkájára vonatkozó becslések, a tapasztalatokat értékelő dokumentumok vizsgálata.
- A szakfelügyelők és igazgatói vélemények elemzése.
- A tanári magatartás elméleti és gyakorlati vizsgálata.
- A hatékonyság kísérleti vizsgálata.
- A tantermi szituáció elemzése.
- A tanár–tanuló viszony kérdőíves vizsgálata.
- A nevelési stílus meghatározása.
- A sikeres és sikertelen pedagógus személyiségrajza.
- Eredményes és eredménytelen nevelői eljárások elemzése.
- A pedagógiai képességek kialakulásának és fejlődésének vizsgálata.
- A pályalkalmasság vizsgálata.
- Pályatükrök készítése.

Megállapítja, hogy még nincs elfogadott módszerünk a pedagógus alkalmasság mérésére, mivel egyes kutatók mást értenek pedagógiai hatékonyságon, illetve vezetési stíluson. Hiányzik a megfelelő életkori periodizáció, pedig nyilvánvaló, hogy a nevelő más tulajdonságait igényli a 6 éves, mint a 14 éves tanuló oktatása.

A kutatások eredményessége függ az alkalmazott módszerektől, amelyeket az alábbiakban csoportosít, és külön-külön tárgyal:

- A priori osztályozás (tipológia, képesség- és tulajdonságleltár).
- Iskolai dokumentumok elemzése.
- Explorációs módszerek.
- Megfigyelés.
- Kísérlet.
- Teszt.
- Pályalkalmasságot vizsgáló módszerek.
- Szociálpszichológiai módszerek.

Külön fejezet foglalkozik a tanító nevelési stílusának meghatározásaival, Flanders interakciók analízisével, majd a tanító nevelési stílusának vizsgálatát elemzi konfliktusos nevelési helyzetek proji-

ciált megoldatásával: Ezt követően a tantermi konfliktushelyzet fogalmát és értékelhetőségét, az előkísérlet tanulságait, valamint a konfliktusos nevelési helyzetek tanulók által elképzelt megoldásainak felfogó-értékelő rendszerét taglalja. Külön figyelemre méltó a pedagógiai klíma hatásmechanizmusának elemzése.

Széles áttekintést kapunk a tanító hatóképességének vizsgálatáról, befolyásának méréséről mind a hazai, mind a külföldi irodalomból.

A nevelési stílusok direkt vizsgálata, valamint a tanítói alkalmasság vizsgálatának lehetőségei címszó alatt külön figyelemre méltó a „Konfliktusos nevelési helyzetmegoldások mint a tanítóképzőbe felvételre jelentkezők pedagógiai képességeinek és érzelmeinek kifejeződése” c. fejezet, amely a szakterület művelőinek ad külön segítséget.

Ungárné Komoly Judit kitűzött kutatási célját elérte. Megállapította, hogy indirekt módon vizsgálható a tanító személyisége azon a hatáson keresztül, amelyet a tanulókra gyakorol. Igazolta a konfliktusos nevelési helyzetmegoldásokat, és a tanulókra gyakorolt befolyás mérésének, mint a tanító nevelési stílusát és hatóképességét vizsgáló módszernek a hitelességét. A nevelőiskola kialakításának sikeréhez a *pedagógiai tevékenység minden más szakmánál összetettebb, harmonikusabb személyiséget kíván, s ezért ennek meghatározásában végzett igen tanulságos kutatásai jelentős segítséget adnak közoktatáspolitikánk végrehajtásához.*

Nagy Lajos

GÁSPÁRNÉ ZAUNER ÉVA: MONDÁSVÁLASZTÁS

Budapest 1978. Akadémiai Kiadó, 213 oldal

A személyiség megközelítésének, feltárásának lehetőségei régóta izgatták a pszichológiával és a vele érintkező tudományágakkal foglalkozó kutatókat. *Erick Stern* szerint „mindenkit áthat az a kívánság, hogy a személyiséget minél közelebből és lehetőleg egzakt módon ragadja meg, de ... hogy mit értsünk személyiségen, arra nézve teljesen hiányzik a megállapodás”.¹ Talán ebből is fakad, hogy hatalmas irodalma van a különböző filozófiai és pszichológiai alapokból táplálkozó személyiségelméleteknek.

Valójában a személyiség rendkívül bonyolult képződmény, konkrét, történeti, eleven individuum, amely reális kapcsolatban áll a reális világgal,² ennek megfelelően csak mint társadalmi kategória ragadható meg a maga teljességében. Miután csak az ember individuális sajátosságainak ismeretében és figyelembevételével biztosítható alkotóképességének és erejének legteljesebb fejlődése és fejlesztése,³ a személyiség feltárására irányuló vizsgálatok kezdetei régi eredetűek. A személyiség megismerésének igényét fedezhetjük fel a tipológiai kezdeti próbálkozásaiban, de a XIX. század végén fellendülő kísérleti lélektan és pszichometria is – sajátos közelítési módja és eszközrendszere ellenére – az embert kísérte megismerni.

Valóban a személyiség megismerésére először a pszichológia történetében a különböző tesztek irányultak. Korunkban már szinte áttekinthetetlen a tesztek „világa”, például csak a tehetség vizsgálatára konstruált tesztek közül hatezret tart számon a szakirodalom. (Az áttekinthetetlenséget a szó jelentéstartalmának bővülése tovább növelte, napjaink szóhasználatára már az egyszerű vizsgafeladatokat is tesznek nevezni.)

Gáspárné Zauner Éva több mint másfél évtizedes munkát szentelt arra, hogy a tesztek egyikének, a mondásválasztásnak új variánsát kidolgozza. Az ötlet, hogy az erkölcs, az erkölcsi érzék, az erkölcsi meggyőződés mondásokon keresztül történő vizsgálatával közelítsék meg a személyiséget, a század elején bukkant fel. E. CLAPARÈDE 1915-ben fejlődéslélektani vizsgálataiban rendszeresen alkalmazott átvitt értelmű közmondásokat, L. TERMAN (1916) pedig közmondásokat értelmeztetett

¹ E. Stern: Die Tests in der klinischen Psychologie. I–II. Zürich, 1955.

² Sz. L. Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai. Bp. 1964. II. 1042.

³ Rubinstein i. m. II. 958.